

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS Jr EN JAC. P. THIJSSE

Reacties van vogels op de aanwezigheid van een Zeearend

G. L. OUWENEEL.

Vanaf eind december 1969 tot begin februari 1970 verbleef langs de noordoever van het Hollands Diep tussen Strijensas en Numansdorp een onvolwassen Zeearend (*Haliaëtus albicilla*). Tussen beide plaatsen liggen over een afstand van ca. 11 kilometer de uitgestrekte griendcomplexen van de Zeehondenplaat en de Plaat van het Land van Essche, alsmede de buitendijkse gronden van de Ambachtsheerlijkheid Cromstrijen. De gebieden vormen één aaneengesloten geheel. De Zeearend frequenteerde uitsluitend de onmiddellijk langs het Hollands Diep gelegen gronden; nimmer werd hij waargenomen op of boven de binnendijs gelegen polders. Vaak werd de arend waargenomen zittend

op de strekdammen of op de bij laagwater droogvallende gorzen en zandbanken vóór de Heerlijkheid in het Hollands Diep. Ook hield de vogel zich regelmatig op in de buurt van een met hoog geboomte omzoomde waterloop en een hieraan grenzende, niet meer in gebruik zijnde, buitendijks gelegen eendenkooi.

Op enkele data kon de Zeearend langdurig worden geobserveerd, waarbij onder meer aandacht werd besteed aan de reactie van andere vogels op de aanwezigheid van de roofvogel. Het oevergebied was gedurende deze periode zoals gewoonlijk bijzonder vogelrijk: grote gezelschappen ganzen kwamen er overnachten en het aantal eendachtigen

liep in de duizenden. Opmerkelijk was dat het waterwild, wanneer de Zeearend rustte op de drooggevalen gorzen of strekdammen, zich op korte afstand van de vogel kon ophouden zonder ogenschijnlijk te worden geïntimideerd door diens aanwezigheid. Ook wanneer de arend boven de gorzen rondvloog — hetgeen hij veel deed — liep de reactie van de andere vogels opvallend uiteen; althans, een vast gedragspatroon bij het verschijnen van de arend werd niet ervaren. Op 18 januari werd de Zeearend op de gorzen opgemerkt terwijl hij bezig was prooi tot zich te nemen. Op 20 meter afstand rustte een gezelschap van ruim 30 Kolganzen (*Anser albifrons*). Voorts bevond zich een groot aantal Wilde eenden (*Anas platyrhynchos*) en Kokmeeuwen (*Larus ridibundus*) op de slikken. Na verloop van tijd ging de arend op de wieken en vloog hij traag, slechts enkele meters boven het slik, in oostelijke richting. Weliswaar vlogen de meeuwen en het waterwild onmiddellijk eveneens op, maar zeker niet opvallend gealarmeerd: vrijwel terstond daarop kwamen de vogels weer tot rust. Op een gegeven ogenblik draaide de arend over de griendkraag naar binnen, waarbij hij boven een kleine gras-

polder geraakte waarin een troepje Grauwe ganzen (*Anser anser*) foerageerde. Door de plotselinge verschijning van de arend werden de ganzen zeer verschrikt: luid roepend vluchtten de vogels naar de rivier, waarbij het troepverband werd verbroken. Enigszins gelijke ervaringen werden opgedaan op 24 januari. De Zeearend rustte eveneens op de gorzen. Op een afstand van ca. 200 meter bevond zich een vlucht van ca. 900 Brandganzen (*Branta leucopsis*) en enkele tientallen Kolganzen, deels op het water deels op het slik. Toen de arend opvloog in tegenovergestelde richting van de plaats waar de ganzen zich ophielden gingen de halzen even omhoog maar leken de vogels verder nauwelijks verontrust. Een klein uur later verscheen de arend op ca. 20 meter hoogte vrij plotseling boven dezelfde vlucht. Het gezelschap ganzen raakte in grote consternatie: de ganzen die zich op het slik bevonden, vlogen luid roepend de polder in (dus niet naar het water), de ganzen in het water bleven daar, maar waren kennelijk geruime tijd daarna nog opgewonden, hetgeen zich uitte door luid en massaal „gepraat” en het zwemmen met gestrekte halzen. Ook werd op deze datum waargenomen hoe twee Blauwe

Fig. 1. Buitendijkse gronden van de Ambachtsheerlijkheid Cromstrijen.

reigers (*Ardea cinerea*) zich op een vijftiental meters afstand van de Zeearend zetten toen deze op een strekdam rustte. Een troepje Grote zaagbekken (*Mergus merganser*) hield zich op in het water naast de strekdam op geringe afstand van de arend. Toen deze op een zeker moment opvloog, bleven de beide reigers zitten, de zaagbekken doken alle onmiddellijk onder. Een ander maal werd waargenomen hoe de Zeearend tegen de avond op een aanzienlijke hoogte boven de lengteas van het Hollands Diep in oostelijke richting vloog. Het was laagwater en op de grote zandbank vóór Cromstrijen bevonden zich reeds enkele honderden ganzen, voornamelijk Kol- en Brandganzen. Tevens zwom in de nabijheid van de bank een concentratie van ruim 300 Grote zaagbekken. Toen de arend boven de bank verscheen vlogen de ganzen snel, zonder te roepen van de bank in het water; de zaagbekken doken niet, maar kwamen op de wieden en vlogen laag boven het water weg in tegenovergestelde richting van de vliegroute van de Zeearend. Deze reageerde niet. Eerst toen de roofvogel zich had verwijderd begonnen de in het water liggende ganzen te roepen. Dit stil en snel wegvliegen van de ganzen bij de verschijning van de arend werd ook waargenomen op 4 januari. De arend hield zich toen op nabij een populierenaanplant aan de oostelijke grens van Cromstrijen; waarschijnlijk overnachtte de vogel hier regelmatig. Hij vloog ook toen veel en zette zich van tijd tot tijd in de bomen. Door het onrustige gedrag van de vogel was de gehele hoek in beroering: vluchten Houtduiven (*Columba palumbus*), die hier tevens plegen te overnachten, vlogen voortdurend rond en de aanwezige kraaiachtigen waren door de aanwezigheid van de grote roofvogel zeer geëmotioneerd. De avondtrek van de ganzen uit het in het centrum van de Hoekse Waard gelegen Oude Land van Strijen zette

in op een tijdstip dat het nog licht was. De overtrekkende ganzen bevonden zich op een hoger niveau dan de rondvliegende Zeearend; bij hen was geen reactie op de roofvogel te bespeuren. De ganzen vielen met het gebruikelijke spektakel in op het water vóór de buitengronden: hun voortdurend stemmengerucht bleef geen moment van de avondhemel. Op een zeker ogenblik verscheen de Zeearend vanachter de griendkraag boven de buitengronden. Het gerucht der ganzen verstomde abrupt en hoewel het geboomte en het invallend duister het tafereel aan het oog onttrok viel uit het geraas van de vleugels op te maken dat althans een deel van de ganzen op de wieden kwam: mogelijk betrof dit vogels die van de banken naar het water vluchtten.

Enerzijds dus een schrikreactie gepaard gaand met een luid geroep, anderzijds een plotseling invallende stilte bij het verschijnen van de roofvogel. Het uiting geven aan schrik via alarmkreten deed zich het veelvuldigst voor. De familie Van Rij, bewoners van een huis dat over de gorzen uitziert en die bij wijze van spreken de Zeearend regelmatig „om huis” had, verklaarde dat ze vaak door het alarmerende waterwild op de komst van de Zeearend werden geattendeerd. Vooralsnog zie ik niet de oorzaak van deze verschillende reacties. De beide waarnemingen dat de ganzen bij het verschijnen van de arend plotseling zwegen, onderscheidden zich in zoverre van de andere ervaringen in de omstandigheid dat de ganzen zich reeds op de buitengronden ophielden om te overnachten. Alle andere malen betrof het ganzen die overdag, om wat voor reden dan ook, buiten verbleven. Met uitzondering van de waarneming van 24 januari spoedden de ganzen zich altijd naar het water. De Brand- en Kolganzen die zich op die datum bij de komst van de roofvogel in paniek naar binnen begaven, bevonden zich rustend op de

Fig. 2. Waterloop met geboomte op de Ambachtsheerlijkheid Cromstrijen.

gorzen. Hadden de vogels zich naar het water willen begeven dan waren ze gedwongen geweest in de richting van de arend te vliegen, die boven het water parallel aan de oever vloog.

Afgezien van kraaiachtigen die de Zeearend vaak attaqueerden, werd éénmaal waargenomen hoe een Grote mantelmeeuw (*Larus marinus*) een duikvlucht op de Zeearend uitvoerde. De aanval was echter zeker niet „fanatiek” en de meeuw bleef tenminste 5-10 meter van de arend vandaan, die overigens wel uitweek. Dr. Van der Lee nam éénmaal waar dat de ook in het gebied verblijvende Slechtvalk (*Falco peregrinus*) de Zeearend attackeerde. Bij de waarnemingen van 4 januari hielden zich ook twee Buizerds (*Buteo buteo*) op rond de eerder genoemde populierenaanplant. Ogenscheinlijk reageerden noch de Buizerds noch de Zeearend op elkaars aanwezigheid. De Buizerds leken enigszins in baltsstemming: ze achtervolgden elkaar op speelse wijze en kwamen daarbij enkele malen op geringe afstand van

de Zeearend. Vermeldenswaardig is nog een ervaring van 31 januari. Op deze datum werd waargenomen hoe de Zeearend op verschillende hoogteniveaus enige tijd een Houtduif achtervolgde. De Houtduif maakte een aantal snelle wendingen en daalde, toen de arend zijn achtervolging voortzette, achter een boomgroep waardoor de afloop van deze jacht niet kon worden waargenomen. Op Cromstrijen toefden gedurende het winterhalfjaar 1969-1970 een aantal minder valide Grauwe ganzen. De vogels zonderden zich af van de concentraties, vlogen moeilijk en waren dicht te benaderen. Enkele kwamen om. De beheerders van het landgoed lieten op een exemplaar sectie verrichten, waarbij als mogelijke doodsoorzaak aspergillose (zwarte schimmel) werd vastgesteld. Het is niet onmogelijk dat de Zeearend door deze gemakkelijk beschikbare prooi aan het gebied bleef gebonden. Van één geval is zeker dat de vogel zich voedde met het krenge van een omgekomen Grauwe gans.